

The Ideologization Crisis of Democracy and the Challenges It Faces from the Perspective of David Held

Mohammad Soltani*, Mohammad Tohidfām**

Ahmad Bakhshayesh Ardestani***, Ali Akbar Amini****

Abstract

Contemporary democracy in the West is confronted with a profound crisis that may be described as the “ideologization of democracy”; meaning that dominant liberal, nationalist, and populist ideologies have increasingly overshadowed democratic institutions and processes, thereby distancing them from their original and essential function—namely, the realization of genuine popular sovereignty. Drawing on a descriptive–analytical approach and based on a careful examination of David Held’s major works, particularly *Democracy and the Global Order* and *Global Covenant*, this study explores the possibility of overcoming this complex crisis through the framework of “cosmopolitan democracy.”

The findings show that Held, by emphasizing multilayered political institutions, the sovereignty of global democratic public law, and the establishment of transnational mechanisms, seeks to free democracy from the domination of nationalistic and particularistic ideologies. However, his proposed model ultimately remains confined within the liberal–secular paradigm and the Western

* PhD Candidate in Political Science (Political Thought), Central Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran (Corresponding Author), powms1369@gmail.com

** Professor, Department of Political Science, Central Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran, tohidfam@iau.ac.ir

*** Assistant Professor, Department of Political Science, Central Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran, amini.aliakbar@yahoo.com

**** Professor, Department of Political Science, Central Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran, a.b.ardestani@iau.ac.ir

Date received: 28/05/2025, Date of acceptance: 17/12/2025

individualistic anthropology, and therefore does not transcend the foundational ideology of contemporary liberalism.

Keywords: Cosmopolitan democracy, David Held, ideological crisis of democracy, global democratic public law, liberalism.

Introduction

From ancient Greece to modern times, democracy has been understood as the ideal of collective participation and popular sovereignty. It has traditionally been associated with political equality, public deliberation, and popular control over political authority within clearly defined political communities.

As a normative ideal, democracy promises self-rule, accountability, and the protection of citizens' rights through representative institutions and legal frameworks. For much of modern political history, these democratic principles have been institutionalized primarily within the boundaries of the nation-state.

However, in the twenty-first century, democracy faces new and complex challenges that increasingly exceed the institutional and conceptual capacity of the nation-state. Processes of globalization have transformed the structure of political power, relocating key economic, political, and regulatory decisions beyond national borders. In this context, David Held adopts a critical perspective and conceptualizes democracy not merely as a form of government, but as an ethical and global project. He argues that globalization, the concentration of economic power, the expansion of transnational institutions, and the erosion of national sovereignty have created a growing gap between democratic ideals and political realities. This gap has significantly reduced the ability of national democracies to respond effectively to global political and economic processes. The resulting mismatch between the scope of power and the reach of democratic accountability constitutes a central problem in contemporary democratic theory and practice.

Materials & Methods

This study adopts a qualitative, theoretical, and analytical approach based on documentary and library research. The primary sources include David Held's major works on democracy, globalization, and cosmopolitan governance, alongside key writings by other influential democratic theorists concerned with legitimacy, power, and global political structures. Secondary sources consist of scholarly analyses that engage with Held's ideas from deliberative, institutional, and critical perspectives.

The research employs thematic and comparative analysis to examine core concepts such as globalization, democratic legitimacy, non-elective power structures, sovereignty, and global justice. Through this method, the study systematically explores how global transformations have reshaped democratic theory and practice, and how these changes challenge traditional models of nation-state democracy.

This analytical framework provides a conceptual basis for evaluating Held's proposal of cosmopolitan democracy as a normative and institutional response to the contemporary crisis of democracy.

Discussion & Result

The analysis identifies several interrelated challenges confronting contemporary democracy under conditions of globalization. First, the ideologization of democracy has transformed democratic discourse into an instrument for maintaining political power, often detached from genuine participation and public accountability.

Democratic ideals are frequently invoked rhetorically while substantive decision-making remains insulated from popular control.

Second, non-elective power structures—including global financial institutions, multinational corporations, and transnational media networks—exercise significant influence over political outcomes without being subject to democratic oversight. These actors shape economic policies, public opinion, and political agendas in ways that undermine democratic equality and transparency.

Third, globalization and interdependence, manifested in economic dependency, environmental crises, technological change, and large-scale migration, have restricted national sovereignty and reduced the effectiveness of traditional democratic mechanisms. Fourth, a legitimacy crisis has emerged as key political decisions are increasingly transferred to supranational institutions, weakening citizens' trust in national governments and representative bodies.

In addition, ineffective political representation has resulted from the growing dominance of economic elites and media power over political parties and parliaments. Corporate capitalism further concentrates wealth and authority in transnational corporations, disrupting the balance between state power and society.

The weakening of the public sphere through media monopolies and algorithmic communication mechanisms limits rational democratic discourse and informed public deliberation. Finally, global problems without democratic governance—such

as climate change, financial instability, and pandemics—highlight the absence of accountability and participation at the global level. Held interprets these developments as evidence of a structural disconnection between power and accountability and argues for the reconstruction of democracy beyond national boundaries through cosmopolitan democratic institutions.

Conclusion

The study concludes that the contemporary crisis of democracy is not merely institutional, but also conceptual and ethical. Democracy remains meaningful only when it is linked to social justice, political equality, and effective accountability across all levels of governance. David Held's theory of cosmopolitan democracy offers a coherent and systematic response to the challenges posed by globalization, transnational power, and growing inequality.

Although the full realization of cosmopolitan democracy faces significant political and institutional obstacles, it provides a realistic normative framework for rethinking democratic governance beyond the nation-state and for expanding democratic participation in an increasingly interconnected world.

Bibliography

- Archibugi, D. (2008). *The global commonwealth of citizens: Toward cosmopolitan democracy*. Princeton University Press.
- Bashiriyeh, H. (2001). *Dars-hāyi darbarezeh-ye demokrasī va jame'eh-ye madani*. Tehran: Nashr-e Negah-e Mo'aser. [In Persian]
- Beetham, D. (1999). *Democracy and human rights*. Polity Press.
- Creswell, J. W. (2018). *Qualitative inquiry and research design: Choosing among five approaches* (4th ed.).
- Dahl, R. A. (2010). *Darbarezeh-ye demokrasī* (H. Fesharaki, Trans.). Tehran: Shirazeh. [In Persian]
- Dryzek, J. S. (2006). *Deliberative global politics: Discourse and democracy in a divided world*. Polity Press.
- Emam-Jomehzadeh, J., & Morandi, Z. (2020). Olawiyat-e falsafeh bar demokrasī dar tahlil-e tajrobeh-hā-ye dolathā-ye haftom va hashtom-e Iran. *Dolat-Pazhuhi*, 24 (Winter), 141–181. [In Persian]
- Garavand, H. (2024). *Moruri bar demokrasī va chalesh-hā-ye mo'aser*. In *Proceedings of the First International Conference on Transformative Ideas*. [In Persian]

331 Abstract

- Ghasemi, A. (2024). Chalesh-e tarikhi-ye tahaghogh-e haqq bar demokrasī: Monāqesheh-ye nazari-ye nokhbeh-gerāyan. *Faslnameh-ye Motale'at-e Hoquq-e Omumi-ye Daneshgah-e Tehran*, 54(2), 1321–1343. [In Persian]
- Habermas, J. (2001). *Jahani-shodan va ayandeh-ye demokrasī: Manzumeh-ye pasā-melli* (K. Pouladi, Trans.). Tehran: Nashr-e Markaz. [In Persian]
- Habermas, J. (2001). *The postnational constellation: Political essays*. MIT Press.
- Held, D. (1987). *Model-hā-ye demokrasī* (A. Mokhber, Trans.). Tehran: Roshangaran va Motale'at-e Zanan. [In Persian]
- Held, D. (1993). *Prospects for democracy: North, South, East, West*. Stanford University Press.
- Held, D. (1995). *Democracy and the global order: From the modern state to cosmopolitan governance*. Polity Press.
- Held, D. (2003). *Jahani-shodan va mokhālefan-e ān* (E. Sabeti, Trans.). Tehran: Ghoghnoos. [In Persian]
- Held, D. (2007). *Globalization/anti-globalization: Beyond the great divide*. Polity Press.
- Held, D. (2010). *Cosmopolitanism: Ideals and realities*. Polity Press.
- Held, D. (2013). *Political theory and the modern state: Essays on state, power, and democracy*. Polity Press.
- Held, D., & Koenig-Archibugi, M. (2004). *American power in the twenty-first century*. Polity Press.
- Held, D., & McGrew, A. (2007). *Globalization/anti-globalization*. Polity Press.
- Held, D., & McGrew, A. (2009). *Nazariyeh-hā-ye jahani-shodan* (M. Karbasian, Trans.). Tehran: Nashr-e Cheshmeh. [In Persian]
- Held, D., & McGrew, A. (Eds.). (2003). *The global transformations reader: An introduction to the globalizationdebate*. Polity Press.
- Hosseini, R. (2019). *Hanjār-hā va nazariyeh-hā-ye demokrasī*. Tehran: Pazhuheshgah-e Olum-e Ensani. [In Persian]
- Jafari, M. (2017). *Naqd-e nazariyeh-ye demokrasī-ye jahan-vatani-ye David Held*. *Faslnameh-ye Olum-e Siasi*, 24, 45–68. [In Persian]
- Kazemi, M. (2016). *Nahād-gerāyi va demokrasī*. Tehran: Nashr-e Daneshgahi. [In Persian]
- Lincoln, Y. S., & Guba, E. G. (1985). *Naturalistic inquiry*. Sage Publications.
- Macpherson, C. B. (2000). *Jahan-e vaghe'i-ye demokrasī* (A. Ma'navi-Tehrani, Trans.). Tehran: Agah. [In Persian]
- Patton, M. Q. (2015). *Qualitative research & evaluation methods* (4th ed.). Sage Publications. Polity Press.
- Sabbagh, A. (2015). *Barrasi-ye mavane'-e tahaghogh-e demokrasī-ye jahan-vatani bar asas-e nahād-gerāyi-ye jadid*. *Siasat* (Tarbiat Modares University), 7, 101–118. [In Persian]
- Schulte, J. A. (2005). *Globalization: A critical introduction*. Palgrave Macmillan. *Siasat-e Khareji*, 16(3), 609–632. [In Persian]

- Tavassoli, G.-A. (2011). Jahani-shodan va nazariyeh-hā-ye jame'eh-shenakhti-ye mo'aser. Tehran: SAMT. [In Persian]
- Tavhidfam, M. (2002, Autumn). Jahani-shodan-e demokrasī va gozar be nazariyeh-ye neo-pluralism-e dolat.
- Tavhidfam, M. (2006). Gozar be demokrasī-ye jahan-vatani. Daneshnameh: Journal of Advanced Doctoral Research, 63, 69–89. [In Persian]
- Tavhidfam, M. (2007, Summer). Sakhtār-hā-ye ayandeh-ye mellat-dolat-hā va chalesh-hā-ye fararuy-e ānhā. Pazhuheshnameh-ye Olum-e Siasi, 2(7), 1–23. [In Persian]
- Tavhidfam, M. (2010). Demokrasī-ye jahan-vatani va naqshe ān dar vaqe'garāyi-ye demokratik. In Proceedings of the International Conference on World Philosophy Day. Tehran: Mo'asseseh-ye Pazhuheshi-ye Hekmat va Falsafeh-ye Iran. [In Persian]
- Tavhidfam, M. (2010, Summer). Gheyr-ideoloji-shodan-e andisheh-hā-ye siasi dar payan-e qarn-e bistom. Siasat-e Khareji, 24(2), 595–616. [In Persian]
- Tavhidfam, M. (2012, Winter). Amuzeh-hā va sakhtār-hā-ye demokrasī-ye jahan-shahri az sath-hā-ye melli ta jahani. Pazhuhesh-hā-ye Ravabet-e Beyn-ol-Melal, 2, 155–177. [In Persian]
- Tavhidfam, M. (2013, Spring). Demokrasī-ye jahan-shahri: Gozar az demokrasī-hā-ye dolat-mehvar be nezam-e demokratik-e jahani. Rahyaf-hā-ye Siasi-ye Beyn-ol-Melali, 33, 137–157. [In Persian]
- Tavhidfam, M. (2018). Hokmrani-ye khub va nezam-e ta'min-e ejtemā'i. Tehran: Enteshārāt-e Elmi va Farhangi. [In Persian]
- Tavhidfam, M. (2019). Dolat va demokrasī dar 'asr-e jahani-shodan. Tehran: Enteshārāt-e Rouzaneh. [In Persian]

بحران ایدئولوژیک شدن دموکراسی و چالش‌های فراروی آن از منظر دیوید هلد

محمد سلطانی*

محمد توحیدفام**، احمد بخشایش اردستانی***، علی اکبر امینی****

چکیده

دموکراسی معاصر در غرب با بحرانی مواجه است که می‌توان آن را «ایدئولوژیک‌شدن دموکراسی» نامید؛ به این معنا که ایدئولوژی‌های مسلط لیبرالی، ناسیونالیستی و پوپولیستی بر نهادها و فرآیندهای دموکراتیک سایه افکنده و این نظام را از کارویژه اصیل آن، یعنی تحقق حاکمیت واقعی مردم، دور ساخته‌اند. پژوهش حاضر با تکیه بر روش توصیفی – تحلیلی و بر اساس بررسی آثار اصلی دیوید هلد، به‌ویژه «دموکراسی و نظم جهانی» و «میثاق جهانی»، امکان‌گذار از این بحران را در چارچوب نظریه «دموکراسی جهان‌وطنی» بررسی می‌کند. یافته‌ها نشان می‌دهد که هلد با تأکید بر چندلایه‌سازی نهادهای سیاسی، حاکمیت حقوق عمومی دموکراتیک جهانی و ایجاد سازوکارهای فراملی، می‌کوشد دموکراسی را از سیطره ایدئولوژی‌های ملی‌گرایانه رها سازد؛ با این حال، الگوی پیشنهادی او همچنان در پارادایم لیبرال – سکولار و انسان‌شناسی فردگرایانه غربی محدود می‌ماند و از چارچوب ایدئولوژیک لیبرالیسم فراتر نمی‌رود و همین امر ضرورت بازاندیشی نظری و تطبیقی عمیق‌تری را در فهم دموکراسی معاصر برجسته می‌سازد.

* دانشجوی دکتری علوم سیاسی، گرایش اندیشه سیاسی، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران،
iran (نویسنده مسئول)، powms1369@gmail.com

** استاد گروه علوم سیاسی، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران،
tohidfam@iau.ac.ir

*** استادیار گروه علوم سیاسی، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران،
a.b.ardestani@iau.ac.ir

**** استاد گروه علوم سیاسی، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران،
amini.aliakbar@yahoo.com

تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۰۳/۰۷، تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۱۱/۲۶

کلیدواژه‌ها: دموکراسی جهان‌وطنی، دیوید هلد، بحران ایدئولوژیک دموکراسی، حقوق عمومی دموکراتیک، لیبرالیسم.

۱. مقدمه

دموکراسی، به‌عنوان یکی از مهم‌ترین دستاوردهای سیاسی بشر، در طول تاریخ با دگرگونی‌های مفهومی و ساختاری گسترده‌ای همراه بوده است. از تجربه‌ی شهرداری‌های یونان باستان تا شکل‌گیری نظام‌های لیبرال مدرن، آرمان مشارکت برابر شهروندان و تحقق حاکمیت مردم همواره در مرکز توجه اندیشه‌ی سیاسی قرار داشته است. با این حال، از دهه‌های پایانی قرن بیستم تا آغاز قرن بیست‌ویکم، دموکراسی با چالش‌هایی تازه و پیچیده مواجه شده است؛ چالش‌هایی که نه تنها کارآمدی نهادهای دموکراتیک را تضعیف می‌کنند، بلکه بنیان‌های مشروعیت سیاسی را نیز زیر سؤال می‌برند.

در این میان، دیوید هلد جایگاه ویژه‌ای در میان نظریه‌پردازان معاصر دارد. او با بازاندیشی در مفهوم دموکراسی در پرتو جهانی‌شدن، نشان می‌دهد که اتکای مدل‌های کلاسیک بر دولت‌ملت دیگر قادر به توضیح و مدیریت واقعیت‌های فراملی جهان امروز نیست. از نظر هلد، تمرکز بیش از حد بر چارچوب‌های ملی می‌تواند به ایدئولوژیک‌شدن دموکراسی بینجامد؛ وضعیتی که طی آن دموکراسی به ابزاری در خدمت اهداف سیاسی یا ایدئولوژیک خاص تبدیل می‌شود و ارزش‌های بنیادین آن، مانند مشارکت واقعی، عدالت، برابری و مشروعیت عمومی، دستخوش تضعیف می‌گردد.

پژوهش حاضر با طرح این پرسش اصلی پیش می‌رود که «عمده‌ترین چالش‌های دموکراسی در اندیشه‌ی دیوید هلد کدام‌اند؟» بر اساس الگوی دموکراسی جهان‌وطنی و رویکردهای نهادی و هنجاری هلد، چالش‌های موجود را می‌توان در دو سطح عمده صورت‌بندی کرد:

۱. چالش‌های هنجاری: ایدئولوژیک‌شدن دموکراسی، تضعیف ارزش‌های عدالت و برابری، ضعف پاسخ‌گویی اخلاقی و اجتماعی، سلطه‌ی ایدئولوژی‌های اقتصادی و سیاسی خاص و تضاد میان ارزش‌های ملی و جهانی.

۲. چالش‌های نهادی: تضعیف حاکمیت دموکراتیک، تمرکز قدرت در سطوح ملی و جهانی، ناکارآمدی نهادهای نمایندگی، کاهش مشارکت شهروندان، مقاومت ساختارهای ملی در برابر ترتیبات فراملی و مسأله‌ی حق و تو در نهادهای بین‌المللی.

از لحاظ روش شناختی، این پژوهش ماهیتی نظری دارد و با بهره‌گیری از رویکردهای نهادی و هنجاری، از روش توصیفی - تحلیلی استفاده می‌کند. داده‌های پژوهش از طریق منابع اسنادی و کتابخانه‌ای گردآوری شده است. هدف اصلی آن نیز تحلیل نظام‌مند اندیشه‌ی دیوید هلد و واکاوی چالش‌های نظری و عملی دموکراسی در جهان معاصر، با تأکید بر مسئله‌ی ایدئولوژیک شدن دموکراسی، می‌باشد.

۲. ادبیات و پیشینه پژوهش

ادبیات پژوهش درباره‌ی دموکراسی و چالش‌های آن از منظر دیوید هلد بر پایه‌ی مطالعه‌ی تاریخی و انتقادی مدل‌های دموکراتیک شکل یافته است. هلد، فیلسوف و نظریه‌پرداز سیاسی بریتانیایی (۲۰۱۹-۱۹۴۷)، در آثار کلیدی خود - از جمله مدل‌های دموکراسی (۱۹۸۷) و دموکراسی و نظم جهانی (۱۹۹۵) - روند تطور دموکراسی را از یونان باستان تا عصر جهانی شدن بررسی می‌کند. او در این تحلیل‌ها ضمن برجسته‌سازی محدودیت‌های دموکراسی کلاسیک، مانند انحصار برابری سیاسی به مردان آزاد در آتن، مسیر گذار آن را به‌سوی مدل‌های رقابتی و حمایتی مدرن ترسیم می‌نماید.

هلد دیدگاه خود را در چارچوب مدرنیته و بر اساس سنت‌های لیبرالی اندیشمندانی چون جان لاک و ژان ژاک روسو بازخوانی می‌کند و یکی از شکاف‌های بنیادین دموکراسی را تعارض میان حاکمیت ملی و نیروهای فراملی می‌داند. به اعتقاد او، دموکراسی‌های لیبرال با وجود فراهم‌سازی مشروعیت مردمی، با محدودیت‌هایی مانند نابرابری اقتصادی، تمرکز سرمایه و نفوذ قدرت‌های اقتصادی مواجه‌اند. پژوهشگران پس از او، همچون دانیل آرچیوگی، با گسترش ابعاد جهان‌وطنی این نظریه، چالش‌های نوپدیدمانند مهاجرت، تغییرات اقلیمی و بحران‌های فراملی را نیز در شمار تهدیدهای دموکراسی قرار داده‌اند (Held, 1995).

۱.۲ دموکراسی جهان‌وطنی

یکی از دستاوردهای نظری برجسته‌ی هلد، طرح الگوی «دموکراسی جهان‌وطنی» (Cosmopolitan democrac) است؛ الگویی که بر امکان‌پذیری مشارکت سیاسی شهروندان در سطوح فراملی تأکید می‌کند. این الگو از اندیشه‌ی کانت تأثیر پذیرفته، اما هلد آن را متناسب با شرایط معاصر - همانند گسترش تجارت بین‌الملل، هم‌بستگی‌های اقتصادی، بحران‌های

زیست‌محیطی و شبکه‌های جهانی قدرت - بازتفسیر می‌کند. او در آغاز دموکراسی و نظم جهانی تصریح می‌کند: «دموکراسی قدرتمندترین ایده‌ی سیاسی جهان امروز است؛ با این حال آینده‌ی آن روزبه‌روز نامطمئن‌تر می‌شود» (Held, 1995, p. 1).

هلد همچنین مدل‌های رقابتی دموکراسی، به‌ویژه الگوی ایالات متحده، را مورد نقد قرار می‌دهد و محدودیت نمایندگی، نفوذ لابی‌های قدرتمند، و ضعف پاسخ‌گویی نهادی را از چالش‌های اصلی این مدل‌ها می‌داند. او بر ضرورت گذار از دموکراسی صرفاً رقابتی به دموکراسی مشورتی و مشارکتی تأکید دارد. در ادبیات پژوهش ایرانی نیز، آثاری مانند مقاله «موانع توسعه‌ی دموکراسی در عراق» (محقق و عالی، ۱۳۸۸)، با الهام از نگرش هلد، بر نقش نهادهای مدنی در عبور از این چالش‌ها تأکید کرده‌اند.

هلد در تحلیل تاریخی خود نشان می‌دهد که دموکراسی از مدل‌های کلاسیک به الگوهای پساصنعتی و فناوری محور تکامل یافته است. او معتقد است که فناوری‌های نوین می‌توانند زمینه‌های مشارکت گسترده‌تر را فراهم کنند، اما در صورت فقدان سازوکارهای نظارتی مؤثر، ممکن است به ابزاری برای کنترل و نظارت دیجیتال تبدیل شوند. به تعبیر او: «تاریخ اندیشه‌ی دموکراسی بغرنج و تاریخ دموکراسی‌ها گیج‌کننده شده است» (هلد، به نقل از مخبر، ۱۳۶۹).

در ادبیات نظری معاصر، اندیشه‌ی هلد اغلب در کنار نظریه‌ی هابرماس بررسی شده و چالش‌های گفتمانی و نهادی دموکراسی مورد مقایسه قرار گرفته است (انصاری، ۱۳۸۴). پژوهش‌های جدیدتر، مانند «بررسی موانع تحقق دموکراسی جهان‌وطنی» (۱۳۹۰)، با تکیه بر نهادگرایی جدید، راهکارهایی همچون تقویت پارلمان‌های جهانی و ارتقای سازوکارهای نمایندگی فراملی را برای مقابله با چالش‌های مطرح‌شده توسط هلد پیشنهاد کرده‌اند.

پژوهشگران ایرانی نیز به‌طور گسترده به توسعه‌ی نظریات هلد پرداخته‌اند. به‌عنوان نمونه، مسجدی (۱۳۸۷) در مقاله‌ی «چالش‌های دموکراسی در عراق جدید»، ابعاد فرهنگی و قومیتی دموکراسی در جوامع پساستعماری را تحلیل کرده است. همچنین محمد توحیدفام در مقالاتی چون «گذار به دموکراسی جهان‌وطنی» (۱۳۸۵)، «دموکراسی جهان‌وطنی و نقش آن در واقع‌گرایی دموکراتیک» (۱۳۸۹) و «دموکراسی جهان‌شه‌ری: گذار از دموکراسی‌های دولت‌محور به نظام دموکراتیک جهانی» (۱۳۹۲)، ضمن معرفی الگوی هلد، تلاش کرده است پیوند میان دموکراسی جهان‌وطنی و رهایی از سنت ایدئولوژیک

بحران ایدئولوژیک شدن دموکراسی و ... (محمد سلطانی و دیگران) ۳۳۷

دموکراسی را تبیین کند و این الگو را راهکاری برای مقابله با بحران‌های دموکراسی در جهان معاصر بداند.

۲.۲ تلفیق رهیافت‌های نهادی و هنجاری

به‌طور کلی، پیشینه‌ی پژوهش‌های مرتبط با هلد نشان می‌دهد که تحلیل دموکراسی از دیدگاه او تنها به ساختارهای نهادی محدود نمی‌شود، بلکه نیازمند توجه به عوامل فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی و جهانی نیز هست. این ادبیات با ایجاد پیوند میان دیدگاه‌های کلاسیک، مدرن و پست‌مدرن، دموکراسی را نه یک نظام ثابت، بلکه فرآیندی در حال بازسازی و اصلاح می‌داند. چنین رویکردی با مبانی نظری پژوهش حاضر – مبتنی بر تلفیق رهیافت‌های نهادی و هنجاری – هم‌راستا بوده و چارچوب مناسبی برای تحلیل چالش‌های دموکراسی در جهان امروز فراهم می‌آورد.

۳. مبانی نظری تحقیق

مبانی نظری این پژوهش بر دو رهیافت اساسی استوار است: رهیافت نهادی (Institutional approach) و رهیافت هنجاری (Normative approach). رهیافت نهادی بر این پیش‌فرض استوار است که نهادها، به‌عنوان چارچوب‌های سازمان‌یافته و تعیین‌کننده‌ی قواعد تعاملات اجتماعی و سیاسی، نقش بنیادینی در تحقق اهداف جمعی و ثبات نظام‌های سیاسی ایفا می‌کنند.

۱.۳ رهیافت نهادی: ساختارها، نهادها و توزیع قدرت

از نگاه نهادی، دموکراسی صرفاً یک مفهوم انتزاعی نیست، بلکه مجموعه‌ای از نهادهای رسمی (Official institutions) و غیررسمی (Informal institutions) است که رفتار بازیگران را سامان می‌دهند و از طریق قواعد انتخاباتی، تنظیم رابطه‌ی دولت و شهروندان، سازوکارهای پاسخ‌گویی و توزیع قدرت، به شکل‌گیری مشروعیت و کارآمدی سیاسی یاری می‌رسانند (کاظمی، ۱۳۹۵). در این چارچوب، کیفیت عملکرد دموکراسی به میزان انسجام و کارآمدی نهادهای آن وابسته است.

۲.۳ رهیافت هنجاری: ارزش‌ها، عدالت و اخلاق سیاسی

در مقابل، رهیافت هنجاری به پرسش «دموکراسی چه باید باشد؟» می‌پردازد و بر ارزش‌های بنیادین چون عدالت، آزادی، برابری و مشارکت معنادار شهروندان تأکید دارد. این رویکرد بر اصول اخلاقی و معیارهای مطلوب حکمرانی استوار است و نهادهای موجود را بر مبنای استانداردهای ارزشی ارزیابی می‌کند. بنابراین، از منظر هنجاری، دموکراسی تنها مجموعه‌ای از سازوکارهای انتخاباتی نیست، بلکه تجسمی از ارزش‌های اخلاقی و حقوقی است که باید در ساختار سیاسی نهادینه شود (حسینی، ۱۳۹۸). چنین نگاهی امکان نقد، اصلاح و ارتقای نهادهای موجود را فراهم می‌آورد.

۳.۳ پیوند نهادی – هنجاری در نظریه دموکراسی جهان‌وطنی

نقطه پیوند دو رهیافت در دستگاه نظری هلد، مفهوم «دموکراسی جهان‌وطنی» است. او در ترجمه فارسی کتاب دموکراسی و نظم جهانی می‌نویسد: «دموکراسی جهان‌وطنی نیازمند هر دو: چارچوب‌های نهادی قوی و تعهدات هنجاری به عدالت جهانی است» (هلد، ۱۳۸۱، ص. ۷۳).

به بیان دیگر، نهادهای فراملی (Transnational institutions) بدون پایه‌های هنجاری قادر به تضمین عدالت، پاسخ‌گویی و مشروعیت در سطح جهانی نیستند؛ همان‌گونه که ارزش‌های هنجاری بدون نهادهای مؤثر قابلیت تحقق عملی نخواهند داشت. این تعامل دوسویه نشان می‌دهد که استقرار دموکراسی فراملی مستلزم پیوند میان نظم نهادی و اصول اخلاقی است. رهیافت نهادی در دموکراسی جهان‌وطنی، علاوه بر تنظیم رفتار بازیگران، بر ضرورت شکل‌گیری نهادهای جدید فراملی تأکید دارد. این نهادها شامل سازمان‌های بین‌المللی، اتحادیه‌های منطقه‌ای، شبکه‌های غیردولتی و سازوکارهای نظارتی مشترک‌اند که نقش آن‌ها ایجاد انسجام، تسهیل همکاری، توزیع عادلانه‌ی قدرت و تقویت پاسخ‌گویی جهانی است. در مقابل، رهیافت هنجاری در این نظریه بر اصولی مانند عدالت توزیعی (Distributive justice)، حقوق بنیادین بشر، مشارکت مستقیم شهروندان جهانی و تعهد به مسئولیت‌پذیری فراملی تأکید می‌کند. به تعبیر هلد: «دموکراسی جهان‌وطنی تنها زمانی پایدار خواهد بود که ارزش‌های اخلاقی و حقوقی فراتر از مرزهای ملی نهادینه شوند» (هلد، ۱۳۸۴، ص. ۱۲۳).

توحیدفام نیز بر ضرورت این پیوند تأکید کرده و تصریح می‌کند:

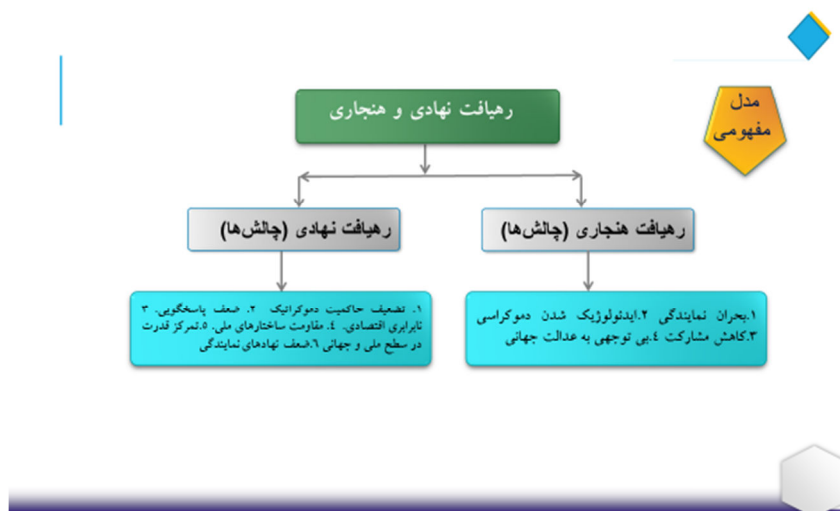
دموکراسی فراملی تنها زمانی می‌تواند کارآمد باشد که نهادهای رسمی و شبکه‌های غیررسمی با ارزش‌ها و معیارهای هنجاری هم‌راستا عمل کنند؛ به عبارت دیگر، بدون نهادهای مؤثر نمی‌توان ارزش‌ها را اجرا کرد و بدون ارزش‌های هنجاری، نهادها فاقد مشروعیت خواهند بود (توحیدفام، ۱۳۹۶، ص. ۵۶).

این دیدگاه بر وابستگی متقابل ساختار نهادی و معیارهای اخلاقی دموکراسی فراملی تأکید دارد.

ترکیب این دو رهیافت امکان تحلیل جامع‌تر دموکراسی جهانی را فراهم می‌کند. نهادها چارچوب عملی برای تصمیم‌گیری، اجرای سیاست‌ها و تنظیم روابط در سطح فراملی ارائه می‌دهند؛ در حالی که ارزش‌ها و هنجارها معیارهای ارزیابی کیفیت، مشروعیت (Legitimacy) و عدالت این تصمیمات را مشخص می‌سازند. بدین ترتیب، رهیافت‌های نهادی و هنجاری مکمل یکدیگرند و بدون تلفیق آن‌ها، دموکراسی جهان‌وطنی قادر به تحقق اهداف خود - از جمله عدالت، پاسخ‌گویی و مشارکت برابر - نخواهد بود.

در مجموع، مبانی نظری این تحقیق بر این فرض استوار است که تحلیل دموکراسی جهان‌وطنی مستلزم توجه هم‌زمان به ساختار (نهادها) و ارزش‌ها (هنجارها) است. نهادها امکان اجرای سیاست‌ها، اعمال نظارت و ایجاد نظم فراملی را فراهم می‌کنند، در حالی که هنجارها اصول اخلاقی و معیارهای برابری و عدالت را تعیین می‌نمایند. تلفیق این دو رویکرد چارچوبی مستحکم برای تحلیل سیستماتیک و عملی دموکراسی در سطح فراملی ارائه می‌دهد و بستری مناسب برای توسعه‌ی پژوهش‌های آتی در حوزه‌ی دموکراسی جهان‌وطنی فراهم می‌آورد.

۴.۳ مدل مفهومی هلد: تحلیل بحران‌های دموکراسی

تحلیل بحران دموکراسی از دیدگاه هلد مستلزم بررسی هم‌زمان ساختارها و ارزش‌هاست. او چالش‌های دموکراسی را در دو سطح اصلی صورت‌بندی می‌کند:

۱. سطح نهادی

ضعف نهادهای نمایندگی

تمرکز قدرت در سطوح ملی و جهانی

کاهش مشارکت اجتماعی

ناکارآمدی در پاسخ‌گویی

ناتوانی در مواجهه با مسائل فراملی

۲. سطح ہنجاری

تضعیف عدالت و برابری

تعارض ارزش‌های ملی و جهانی

غلبه ایدئولوژی‌های اقتصادی و سیاسی

ضعف مسئولیت‌پذیری اخلاقی

ایدئولوژیک شدن دموکراسی

این تقسیم‌بندی نشان می‌دهد که بحران دموکراسی صرفاً ساختاری نیست؛ بلکه از شکاف فزاینده میان نهادها و ارزش‌ها ناشی می‌شود. هلد معتقد است که دموکراسی زمانی ایدئولوژیک می‌شود که ارزش‌های اخلاقی و هنجاری آن تضعیف شوند و نهادها از ایفای نقش نظارتی و مشارکتی خود بازمانند.

۵.۳ رهیافت نهادی و هنجاری

رهیافت نهادی بر ساختارهای دموکراتیک، سازوکارهای تصمیم‌گیری و الگوهای توزیع قدرت تمرکز دارد. در این چارچوب، چالش‌های دموکراسی ناشی از ضعف، ناکارآمدی یا عدم انطباق نهادها با تحولات جهانی تلقی می‌شود. از نگاه هلد، بسیاری از نهادهای سیاسی در سطح ملی و جهانی قادر به پاسخ‌گویی به مسائل نوپدید نیستند و همین امر به تضعیف حاکمیت دموکراتیک و مشروعیت تصمیمات سیاسی منجر شده است.

رهیافت هنجاری بر اصول اخلاقی، ارزش‌های دموکراتیک و معیارهای عدالت اجتماعی تأکید دارد. این رویکرد چالش‌های دموکراسی را نه صرفاً در سطح ساختارها، بلکه در سطح ارزش‌ها بررسی می‌کند و تضاد میان ایدئولوژی، منافع سیاسی و هنجارهای دموکراتیک (Democratic norms) را در مرکز تحلیل قرار می‌دهد. از منظر هلد، هنگامی که ارزش‌هایی چون برابری، آزادی و مشارکت واقعی تضعیف شوند، دموکراسی به تدریج ایدئولوژیک می‌شود و از اصول بنیادین خود فاصله می‌گیرد.

۶.۳ تحلیل هلد از دو سطح نهادی و هنجاری

هلد تمایز روشنی میان کارکرد دو رهیافت قائل است:

رهیافت نهادی بیش از همه به مسائل ساختاری، تمرکز قدرت، ضعف نهادهای نمایندگی و کاهش مشارکت شهروندان مرتبط است. رهیافت هنجاری نیز به تضعیف عدالت، برابری، پاسخ‌گویی اخلاقی و بروز تنش میان ارزش‌های ملی و جهانی توجه دارد.

۷.۳ چالش‌های دموکراسی

بر همین اساس، چالش‌های دموکراسی در اندیشه هلد در دو سطح قابل تحلیل‌اند: چالش‌های نهادی و هنجاری

۱.۷.۳ چالش‌های نهادی دموکراسی

مهم‌ترین چالش‌های نهادی از منظر هلد عبارتند از:

۱.۱.۷.۳ تضعیف حاکمیت دموکراتیک

یکی از بنیادی‌ترین چالش‌ها در اندیشه هلد، تضعیف حاکمیت دموکراتیک در اثر گسترش فرایندهای جهانی‌شدن (globalization) است. هلد معتقد است که نهادهای ملی و حتی نهادهای فراملی توانایی اعمال کنترل، نظارت و پاسخ‌گویی لازم را از دست داده‌اند؛ امری که به کاهش مشروعیت سیاست‌ها و فاصله گرفتن تصمیمات از اراده شهروندان منجر می‌شود. به بیان او: «اگر تصمیم‌ها در سطح جهانی گرفته می‌شوند، پاسخ‌گویی و مشروعیت نیز باید جهانی باشد» (هلد، ۱۳۸۷).

این بدین معناست که محدود ماندن سازوکارهای پاسخ‌گویی در چارچوب ملی، در حالی که بخش عمده‌ای از تصمیمات به سطوح فراملی انتقال یافته، باعث شکاف دموکراتیک و زمینه‌ساز ایدئولوژیک شدن سیاست می‌شود. توحیدفام نیز این تحول را در قالب «ناتوانی نهادهای ملی برای پاسخ‌گویی به مسائل فراملی و پیامد آن بر مشروعیت» تحلیل می‌کند (همان، ص. ۲۳).

بنابراین، تضعیف حاکمیت دموکراتیک نه فقط یک بحران نهادی، بلکه چالشی هنجاری نیز به‌شمار می‌آید که اصول پاسخ‌گویی، شفافیت و عدالت دموکراتیک را تهدید می‌کند.

۲.۱.۷.۳ تمرکز قدرت در سطوح ملی و جهانی

تمرکز قدرت (concentration of power) – چه در دولت‌های ملی و چه در ساختارهای فراملی – از نظر هلد یکی دیگر از عوامل اصلی تضعیف دموکراسی است. او تأکید می‌کند که تمرکز قدرت در دست گروه‌های محدود موجب می‌شود بخش عمده‌ای از تصمیم‌گیری‌ها خارج از فرآیند مشارکت عمومی صورت گیرد و نهادهای دموکراتیک نتوانند نقش نظارتی خود را ایفا کنند.

تمرکز قدرت در سطح جهانی نیز، به‌ویژه در حوزه‌هایی چون اقتصاد جهانی، سازمان‌های مالی بین‌المللی و ترتیبات امنیتی، امکان مداخله و حضور معنادار شهروندان را

کاهش می‌دهد. این شرایط راه را برای غلبه منافع نخبگان بر منافع عمومی هموار می‌کند و به شکل‌گیری فرایندهای غیرشفاف در سیاست‌گذاری منجر می‌شود. هلد این تحولات را بخشی از روند «فاصله‌گرفتن تصمیمات از حوزه عمومی» می‌دانند. در چنین فضایی، دموکراسی در ظاهر حفظ می‌شود، اما محتوا و کارکرد واقعی آن تضعیف می‌گردد. از این‌رو، تمرکز قدرت نه تنها یک مشکل ساختاری، بلکه عاملی مهم در ایدئولوژیک شدن دموکراسی محسوب می‌شود؛ زیرا قدرت از نظارت دموکراتیک جدا شده و به ابزاری برای پیشبرد اولویت‌های سیاسی خاص تبدیل می‌شود.

۳.۱.۷.۳ کاهش مشارکت شهروندان

از دید هلد، مشارکت فعال شهروندان شرط لازم تحقق دموکراسی است. او هشدار می‌دهد که ساختارهای سیاسی موجود فرصت‌ها و انگیزه‌های مشارکت را کاهش داده‌اند و این امر دموکراسی را به صورت نمادین و غیرواقعی درمی‌آورد. چنان‌که می‌گوید: «نبود مشارکت واقعی مردم باعث می‌شود تصمیمات سیاسی بازتاب منافع عمومی نباشد» (همان، ص. ۸). در واقع کاهش مشارکت نه تنها یک چالش نهادی، بلکه یک چالش هنجاری نیز می‌باشد.

۲.۷.۳ چالش‌های هنجاری دموکراسی

دیوید هلد مهم‌ترین چالش‌های هنجاری (Normative challenges) دموکراسی را در شش دسته بیان نموده است:

۱.۲.۷.۳ ایدئولوژیک شدن دموکراسی

یکی از چالش‌های بنیادین دموکراسی در عصر معاصر، پدیده «ایدئولوژیک شدن دموکراسی» (The ideologicalization of democracy) است. دموکراسی هنگامی دچار انحراف می‌شود که به جای کارکرد اصلی خود – یعنی تضمین مشارکت آزادانه، شفافیت و پاسخ‌گویی – به ابزاری برای پیشبرد اهداف سیاسی و ایدئولوژیک گروه‌های خاص تبدیل شود. در این شرایط، دموکراسی نه به عنوان یک سازوکار مشارکتی، بلکه به عنوان ابزار مشروعیت‌بخشی به ساختارهای قدرت مورد استفاده قرار می‌گیرد.

دیوید هلد این وضعیت را نتیجه محدود ماندن دموکراسی در چارچوب مرزهای ملی می‌داند. به باور او، بسیاری از مسائل امروز - از بحران‌های زیست‌محیطی و مالی گرفته تا امنیت بین‌المللی - ماهیتی جهانی دارند و نیازمند نهادهای فراملی‌اند؛ اما چون این نهادها فاقد مشروعیت انتخابی و پاسخ‌گویی دموکراتیک‌اند، قدرت تصمیم‌گیری در سطوح غیرانتخابی متمرکز می‌شود و اراده مردم تضعیف می‌گردد. به بیان هلد، دموکراسی بدون بُعد جهانی، در معرض تحریف و تبدیل شدن به ابزاری ایدئولوژیک است، زیرا سازوکارهای نظارت عمومی در سطح فراملی (Transnational level) شکل نگرفته‌اند. در پژوهش‌های فارسی نیز، از جمله در آثار توحیدفام (۱۳۹۷)، تأکید شده که ایدئولوژیک شدن دموکراسی موجب کاهش مشارکت سیاسی، محدود شدن دایره تصمیم‌گیری عمومی و شکل‌گیری بی‌اعتمادی میان جامعه و حکومت می‌شود.

برخی نمودهای این تحلیل را می‌توان در بستر ایران نیز مشاهده کرد. پس از انقلاب ۱۳۵۷، نگاه غالب نسبت به مفاهیم دموکراتیک با نوعی بدبینی همراه بود و آن را پدیده‌ای برآمده از «تفکر غربی» تلقی می‌کرد. امروزه نیز، شرکت‌های شبه‌دولتی، شبکه‌های رانتی مالی، و مراکز تصمیم‌گیری خارج از حوزه نظارت عمومی، به شکل‌گیری شکاف میان مردم و حاکمیت دامن زده و بخشی از کسری دموکراسی در کشور را توضیح می‌دهد.

در مجموع، ایدئولوژیک شدن دموکراسی - چه در سطح ملی و چه در سطح جهانی - تهدیدی مستقیم برای مشروعیت، مشارکت و پایداری نظام‌های سیاسی است و بازاندیشی در سازوکارهای نظارت عمومی، شفافیت و پاسخ‌گویی را ضروری می‌سازد.

۲.۲.۷.۳ تضعیف ارزش‌های عدالت و برابری

دومین چالش هنجاری دموکراسی از دیدگاه دیوید هلد، «تضعیف ارزش‌های عدالت و برابری» (Undermining the values of justice and equality) است. تمرکز سیاست‌ها و نهادها بر منافع محدود - خواه منافع یک گروه خاص، طبقه اقتصادی، یا حتی منافع صرفاً ملی - موجب می‌شود اصول بنیادین عدالت و حقوق برابر شهروندان نادیده گرفته شوند. هلد تأکید می‌کند که دموکراسی برای بقای خود نیازمند ایجاد تعادل میان منافع محلی و جهانی است؛ اما هنگامی که قدرت در دست گروه‌های محدود متمرکز می‌شود، این تعادل از میان رفته و شکاف‌های اجتماعی و اقتصادی عمیق‌تر می‌گردد.

به گفته او، «تمرکز قدرت در دستان گروه‌های محدود، مانع تحقق عدالت و برابری می‌شود و سیاست‌ها دیگر بازتاب‌دهنده منافع عموم مردم نیستند» (هلد، ۱۳۸۷، ص. ۱۲-۱۳). این امر نه تنها موجب کاهش عدالت توزیعی می‌شود بلکه به کاهش مشروعیت سیاسی و سلب اعتماد عمومی نیز می‌انجامد.

توحیدفام نیز بر این نکته تأکید می‌کند که نادیده گرفتن اصول عدالت و برابری، یکی از عوامل اصلی ناکارآمدی دموکراسی در جهان امروز است (توحیدفام، ۱۳۹۴، ص. ۲۸). وقتی ارزش‌های عدالت و برابری تضعیف شوند، مشارکت شهروندان کاهش یافته، فرآیندهای تصمیم‌گیری غیرشفاف می‌شوند و نهادهای دموکراتیک از کارکرد واقعی خود فاصله می‌گیرند. در نتیجه، تضعیف عدالت و برابری نه تنها یک چالش هنجاری بلکه چالشی ساختاری برای دموکراسی است که تمامی سطوح سیاست‌گذاری و مشارکت سیاسی را تحت تأثیر قرار می‌دهد.

۳.۲.۷.۳ تضاد میان ارزش‌های ملی و جهانی

یکی دیگر از چالش‌های هنجاری مورد تأکید هلد، «تضاد میان ارزش‌های ملی و جهانی» (The conflict between national and global values) در عصر جهانی‌شدن است. جهانی‌شدن فشارهایی را بر نظام‌های دموکراتیک وارد می‌کند که موجب برخورد هنجارها و ارزش‌های فراملی با اصول و سنت‌های ملی می‌شود (هلد، ۱۳۸۷، ص. ۱۸). این تضاد، انسجام اخلاقی نهادهای دموکراتیک را کاهش می‌دهد و فرآیند تصمیم‌گیری را با سردرگمی و تناقض مواجه می‌سازد.

مطالعه‌ی آثار دیوید بیتهم نیز نشان می‌دهد که توجه به پیوند میان حقوق بشر و دموکراسی با دیدگاه هلد هم‌راستا است. بیتهم تأکید می‌کند: بدون تضمین حقوق برابر و عدالت اجتماعی، هیچ ساختار دموکراتیکی پایدار نخواهد بود. این گزاره با تأکید هلد بر ضرورت عدالت توزیعی و ایجاد چارچوبی اخلاقی در نظم سیاسی جهانی سازگار است و نشان می‌دهد که پایداری دموکراسی به اجرای واقعی حقوق بشر و برابری وابسته است.

در مجموع، مرور پیشینه بیانگر آن است که نظریه‌ی «دموکراسی جهان‌وطنی» هلد در گفت‌وگویی هم‌زمان انتقادی و تکمیلی با سایر نظریه‌های دموکراسی قرار دارد. هلد ضمن آگاهی از محدودیت‌های مدل‌های ملی دموکراسی، می‌کوشد از رهگذر تلفیق اندیشه‌های هابرماس (Habermas) و آرکیبوچی (Archibucci) با بینش انتقادی و رویکرد هنجاری خاص

خود، الگویی از «حکمرانی دموکراتیک جهانی» (Global Democratic Governance) ارائه دهد؛ الگویی که بر اصولی همچون پاسخ‌گویی، مشارکت گسترده و عدالت جهانی استوار است.

۴.۲.۷.۳ ضعف پاسخ‌گویی اخلاقی و اجتماعی

یکی دیگر از چالش‌های مهم دموکراسی در اندیشه دیوید هلد، «ضعف پاسخ‌گویی اخلاقی و اجتماعی» است. هلد معتقد است که در بسیاری از موارد، سیاست‌ها و تصمیمات از چارچوب‌های هنجاری دموکراتیک فاصله می‌گیرند و نهادهای سیاسی مسئولیت‌پذیری لازم را در برابر شهروندان ندارند (هلد، ۱۳۸۷، ص. ۱۵). هنگامی که سازوکارهای نظارت عمومی تضعیف شوند، تصمیم‌گیری‌ها بیش از آن‌که بر اساس منافع عمومی صورت گیرد، تحت تأثیر منافع گروهی، نخبگانی و قدرت‌های متمرکز قرار می‌گیرد.

به باور هلد، «دموکراسی بدون پاسخ‌گویی اخلاقی و اجتماعی، به‌جای بازتاب منافع عمومی، به ابزاری برای تحقق اهداف قدرت و منافع خاص تبدیل می‌شود» (همان، ص. ۱۶). چنین وضعیتی به کاهش اعتماد عمومی نسبت به نهادهای دموکراتیک، تضعیف مشروعیت سیاسی و افزایش فاصله میان مردم و حاکمیت منجر می‌شود. افزون بر این، فقدان پاسخ‌گویی، به تضعیف ارزش‌هایی چون عدالت، شفافیت و مسئولیت‌پذیری می‌انجامد و امکان مشارکت فعال شهروندان در فرآیندهای تصمیم‌گیری را محدود می‌کند. توحیدفام نیز در تحلیل خود اشاره می‌کند که «کاهش مسئولیت‌پذیری نهادهای دموکراتیک و اتخاذ تصمیمات بدون توجه به ارزش‌های اخلاقی و اجتماعی» از مهم‌ترین عوامل شکل‌گیری بحران در دموکراسی‌های معاصر است (توحیدفام، ۱۳۹۴، ص. ۳۰). بنابراین، ضعف پاسخ‌گویی اخلاقی و اجتماعی نه تنها یک چالش هنجاری بلکه چالشی ساختاری است که بر کارکرد و مشروعیت دموکراسی تأثیر مستقیم دارد.

۵.۲.۷.۳ تسلط ایدئولوژی‌های اقتصادی و سیاسی خاص

هرچند هلد «تسلط ایدئولوژی‌های خاص» (The dominance of specific ideologies) را به‌عنوان یک چالش مستقل دسته‌بندی نمی‌کند، اما در آثار او - به‌ویژه در مباحث مربوط به مدل‌های دموکراسی و نظم جهانی - تأثیر ایدئولوژی‌های اقتصادی و سیاسی بر تضعیف بنیان‌های دموکراسی کاملاً برجسته است. به‌ویژه، نفوذ گسترده ایدئولوژی نئولیبرالیسم (Neoliberalism)، با تأکید بر بازار آزاد، خصوصی‌سازی و کاهش نقش دولت، موجب

بحران ایدئولوژیک شدن دموکراسی و ... (محمد سلطانی و دیگران) ۳۴۷

محدود شدن فضای عمومی و کاهش ظرفیت دموکراسی برای پاسخ‌گویی به نیازهای اجتماعی شده است.

در چنین شرایطی، قدرت اقتصادی و سیاسی گروه‌های محدود تقویت می‌شود و سیاست‌گذاری‌ها به سمت حمایت از منافع سرمایه‌داران، شرکت‌های فراملی و نهادهای مالی جهانی سوق می‌یابد. این روند، به‌طور مستقیم به تضعیف عدالت اجتماعی، کاهش برابری، و کم‌رنگ شدن مشارکت عمومی منجر می‌شود.

هلد این فرایند را یکی از زمینه‌های اصلی تضعیف مشروعیت دموکراتیک می‌داند، زیرا نفوذ ایدئولوژی‌های مسلط، تصمیم‌گیری سیاسی را از اراده عمومی دور می‌کند و آن را تابع منافع ساختارهای قدرت اقتصادی می‌سازد.

در نتیجه، تسلط ایدئولوژی‌های اقتصادی و سیاسی - هرچند به‌صورت غیرمستقیم - یکی از موانع مهم تحقق دموکراسی عمیق و مشارکتی در جهان معاصر است.

۶.۲.۷.۳ چالش‌های جهانی و مسئله حق وتو

«حق وتو» (right of veto) در شورای امنیت یکی از بارزترین نمونه‌های چالش نهادی در سطح جهانی است. این ساختار نابرابری را در نظام بین‌المللی تثبیت می‌کند و با روح دموکراسی، که مبتنی بر برابری سیاسی است، تعارض دارد.

معمدنژاد یادآور می‌شود که «منطق قدرت در ساختارهای جهانی همچنان بر منطق برابری غلبه دارد» (معمدنژاد، ۱۳۹۴). هلد نیز حق وتو را نمونه‌ای از تمرکز قدرت جهانی می‌داند که مانع تحقق دموکراسی فراملی می‌شود.

۸.۳ جمع‌بندی مدل مفهومی هلد

در مجموع، مبانی نظری این پژوهش بر این فرض مبتنی است که تحلیل دموکراسی جهان‌وطنی نیازمند توجه هم‌زمان به دو محور اساسی است:

۱. نهادها: سازوکارهای اجرایی، نظارتی و تصمیم‌گیری فراملی

۲. هنجارها: اصول عدالت، برابری، آزادی و حقوق جهانی

تلفیق این دو رهیافت چارچوبی قدرتمند برای تحلیل بحران‌های دموکراسی و ارائه راهکارهای گذار به الگوی دموکراسی جهان‌وطنی فراهم می‌آورد. بر اساس این مدل، فهم

دموکراسی معاصر بدون بررسی شکاف میان «ساختار» و «ارزش» ممکن نیست و حل بحران‌های دموکراتیک مستلزم بازسازی هم‌زمان نهادها و هنجارهای سیاسی است.

۴. روش‌شناسی پژوهش

این پژوهش با رویکرد توصیفی - تحلیلی و بر پایه روش‌های کیفی و اسنادی انجام شده و هدف اصلی آن تحلیل بحران «ایدئولوژیک‌شدن دموکراسی» و بررسی چالش‌های آن از منظر دیوید هلد است. از حیث هدف، تحقیق حاضر در زمره مطالعات بنیادی - نظری قرار می‌گیرد؛ زیرا با بازخوانی مفاهیم بنیادین دموکراسی، ایدئولوژی، مشروعیت و حکمرانی فراملی، چارچوبی تحلیلی برای فهم دگرگونی‌های دموکراسی در عصر جهانی‌شدن ارائه می‌دهد.

۱.۴ روش گردآوری داده‌ها

داده‌ها از طریق مطالعه کتابخانه‌ای و تحلیل اسنادی گردآوری شده‌اند. منابع اصلی شامل آثار دیوید هلد مانند «الگوهای دموکراسی» (Models of Democracy) (۱۹۹۶) و «دموکراسی و نظم جهانی» (۱۹۹۵) است که همراه با ترجمه‌های فارسی و نیز پژوهش‌های مرتبط فارسی به‌صورت تطبیقی بررسی شده‌اند.

۲.۴ روش تحلیل داده‌ها

تحلیل داده‌ها بر اساس تحلیل مفهومی، گفتمانی و مقایسه‌ای انجام شده است. مفاهیم کلیدی در آثار هلد استخراج، تبیین و با دیدگاه‌های نظریه‌پردازانی چون هابرماس، آرکیوچی، شیلز و درایزک مقایسه شده‌اند. این روش امکان فهم عمیق‌تر بحران ایدئولوژیک‌شدن دموکراسی و ارتباط آن با ساختارهای نهادی و هنجاری را فراهم می‌کند.

۳.۴ جامعه و واحد تحلیل

واحد تحلیل، آثار نظری دیوید هلد است و جامعه‌ی پژوهش شامل مجموعه‌ای از متون علمی مرتبط با نظریه دموکراسی و ایدئولوژی از دهه ۱۹۸۰ تاکنون می‌شود.

۴.۴ اعتبار و محدودیت پژوهش

به منظور افزایش روایی و پایایی پژوهش، متون اصلی انگلیسی با ترجمه‌ها و تفسیرهای فارسی تطبیق داده شده تا از تحریف مفاهیم جلوگیری شود. مهم‌ترین محدودیت پژوهش، کمبود منابع تحلیلی فارسی درباره‌ی ایدئولوژیک شدن دموکراسی و دشواری دسترسی به برخی آثار جدید هلد است. با وجود این، تلاش شده است تحلیل نهایی بر پایه‌ی منابع دست‌اول و قابل اعتماد صورت گیرد.

۵. یافته‌ها و تحلیل پژوهش

یافته‌های این پژوهش درباره‌ی چالش‌های دموکراسی در اندیشه‌ی دیوید هلد با بخش قابل توجهی از پیشینه‌ی نظری موجود در حوزه‌ی دموکراسی جهانی و حاکمیت فراملی هم‌پوشانی دارد. مشابه این نگرش در آثار یورگن هابرماس نیز دیده می‌شود. او در اثر خود صورت‌بندی پساملی بر این باور است که «در جهانی که روابط قدرت از مرزهای ملی فراتر رفته‌اند، تنها یک حوزه‌ی عمومی جهانی می‌تواند مشروعیت سیاسی را بازتولید کند» (Habermas, 2001, p. 76). این دیدگاه با تحلیل هلد از بحران مشروعیت در نظام‌های ملی سازگار است، هرچند هلد به جای تکیه بر گفت‌وگوی ارتباطی، بر ساختار نهادی دموکراسی جهان‌وطنی تأکید دارد.

۱.۵ بررسی تطبیقی

در مقایسه با دیدگاه دانیله آرکیبوچی، هر دو اندیشمند به امکان تحقق دموکراسی در سطح جهانی باور دارند؛ اما تفاوت آن‌ها در میزان خوش‌بینی نسبت به تحقق این امر است. آرکیبوچی (۲۰۰۸) بر نقش مشارکت داوطلبانه‌ی شهروندان جهانی و نهادهای مدنی تأکید می‌کند، در حالی که هلد وجود ساختارهای رسمی و حقوقی را برای تضمین پاسخ‌گویی ضروری می‌داند. او تصریح می‌کند: «دموکراسی بدون نهادهایی که بتوانند قدرت را مهار کنند، در نهایت به الیگارشی جهانی بدل می‌شود» (Held, 1995, p. 247).

از سوی دیگر، جان درایزک در کتاب «سیاست جهانی مشورتی» (Deliberative Global Politics) به نقد دیدگاه‌های آرمان‌گرایانه در نظریه‌های دموکراسی جهانی می‌پردازد و معتقد است: «دموکراسی جهانی تنها زمانی معنا دارد که با واقعیت‌های نابرابری و ساختار قدرت

بین‌المللی مواجه شود» (Dryzek, 2006, p. 19). این نقد، جنبه‌ی عملی نظریه‌ی هلد را به چالش می‌کشد؛ اما در عین حال نشان می‌دهد که نظریه‌ی او تلاشی جدی برای پیوند میان ارزش‌های دموکراتیک و واقعیت‌های قدرت است (Held & McGrew, 2007).

در مجموع، مرور پیشینه نشان می‌دهد که نظریه‌ی دموکراسی جهان‌وطنی هلد در تعامل انتقادی و تکمیلی با سایر نظریه‌ها قرار دارد. او نه تنها از محدودیت‌های مدل‌های ملی دموکراسی آگاه است، بلکه می‌کوشد از طریق تلفیق اندیشه‌های هابرماس و آرکیوچی با بینش انتقادی خود، الگویی از حکمرانی دموکراتیک جهانی ارائه دهد که بر پایه‌ی پاسخ‌گویی، مشارکت و عدالت استوار باشد.

۲.۵ رابطه چالش‌ها با بحران‌های نهادی

این چالش در سطح نظری با مجموعه‌ای از بحران‌های نهادی در هم تنیده است. از جمله این بحران‌ها می‌توان به تضعیف حاکمیت دموکراتیک، ضعف نهادهای نمایندگی و کاهش مشارکت شهروندان اشاره کرد. ناتوانی نهادها در بازتاب واقعی خواست عمومی موجب می‌شود تصمیمات سیاسی بیش از حد تحت تأثیر منافع گروه‌های خاص قرار گیرد و فاصله‌ی میان شهروندان و قدرت افزایش یابد. علاوه بر این، بحران‌های دموکراسی — شامل تضعیف ارزش‌های عدالت، برابری و تعارض میان ارزش‌های ملی و جهانی — دامنه‌ی چالش‌ها را افزایش می‌دهد (هلد، ۱۳۸۲، ص. ۱۰۴). این فشارها باعث می‌شود ارزش‌های اخلاقی و اصول بنیادی دموکراسی در عمل کم‌تر بازتاب‌دهنده‌ی اراده‌ی عمومی باشند.

۳.۵ بحران چندلایه ایدئولوژیک

در این چارچوب، ایدئولوژیک شدن دموکراسی بازتاب‌دهنده‌ی بحرانی چندلایه است که ابعاد نهادی و هنجاری را هم‌زمان دربرمی‌گیرد. نهادهای ناکارآمد سیاسی، ارزش‌های دموکراتیک را تحت سلطه‌ی قدرت متمرکز قرار داده و فاصله‌ی تصمیمات سیاسی از منافع جمعی را افزایش داده‌اند. هلد تصریح می‌کند: «دموکراسی امروز بیش از هر زمان دیگر محتاج بازاندیشی در معنا و حدود خود است، چراکه در سطح جهانی، مشروعیت و کارکرد آن به چالش کشیده شده است» (هلد، ۱۳۸۵، ص. ۱۱۲).

در نتیجه، تحلیل دیدگاه هلد نشان می‌دهد که دموکراسی در دوران جهانی‌شدن با مجموعه‌ای از بحران‌های پیچیده و در هم‌تنیده مواجه است؛ بحران‌هایی که نه تنها ساختارها و نهادها، بلکه بنیان‌های ارزشی دموکراسی را نیز در سطح ملی و فراملی به چالش می‌کشند.

۶. بحث و تبیین نتایج

تحلیل دیوید هلد از وضعیت دموکراسی در جهان معاصر، به‌ویژه در پرتو بحران‌هایی همچون تغییرات اقلیمی، مهاجرت گسترده و همه‌گیری بیماری‌ها، معنایی تازه می‌یابد؛ زیرا این بحران‌ها ظرفیت نهادهای سیاسی و اقتصادی را برای اعمال حاکمیت دموکراتیک به‌شدت به چالش کشیده‌اند. از نظر هلد، دموکراسی امروز با واقعیتی روبه‌رو است که در آن تصمیم‌گیری‌های کلان از سطح دولت‌ملت فراتر رفته، اما سازوکارهای پاسخ‌گویی و مشروعیت همچنان در سطح ملی باقی مانده‌اند. به همین دلیل، میان قدرت تصمیم‌سازی جهانی و ابزارهای پاسخ‌گویی دموکراتیک شکافی ساختاری ایجاد شده است که مشروعیت سیاسی را در سطح جهانی تضعیف می‌کند.

۱.۶ پارادوکس بنیادین

هلد در نظم دموکراتیک و نظم جهانی تأکید می‌کند که «دموکراسی در جهان معاصر بیش از هر زمان دیگر در معرض پارادوکسی بنیادین است: گسترش قدرت فراملی در کنار ناتوانی نهادهای دموکراتیک در پاسخ‌گویی به آن» (هلد، ۱۳۸۵، ص. ۷۲). این وضعیت باعث شکل‌گیری نابرابری نهادی میان نهادهای جهانی و جوامع ملی شده است؛ نابرابری‌ای که منافع گروه‌های محدود را تقویت کرده و فاصله‌ی آن‌ها را با اراده‌ی عمومی افزایش داده است.

از نگاه نظری، اندیشه‌ی هلد نشان می‌دهد که دموکراسی نه فقط در سطح نهادی، بلکه در سطح معنایی نیز با بحران روبه‌رو است. او استدلال می‌کند که ایدئولوژیک شدن دموکراسی موجب شده است تا این نظام، به‌جای تحقق عدالت، شفافیت و برابری، به ابزاری در خدمت منافع اقتصادی و سیاسی خاص بدل شود. بدین ترتیب، نهادهای دموکراتیک به‌جای بازتاب خواست عمومی، حامل گفتمان‌های قدرت‌محور شده‌اند و این امر به زوال معنای اخلاقی و اجتماعی دموکراسی انجامیده است.

۲.۶ چالش‌های هنجاری

یکی از چالش‌های مهم در اندیشه‌ی هلد، تضعیف ارزش‌های عدالت و برابری است. او تصریح می‌کند که «دموکراسی زمانی از درون تهی می‌شود که منافع ملی یا گروهی بر اصول جهانی برابری و عدالت چیره شود» (هلد، ۱۳۸۲، ص. ۱۰۴). این روند موجب افزایش نابرابری در دسترسی به منابع، اطلاعات و قدرت تصمیم‌گیری و در نتیجه، افزایش فاصله‌ی میان حاکمان و شهروندان می‌شود.

همچنین، جهانی‌شدن تضادی تازه میان ارزش‌های ملی و ارزش‌های جهانی ایجاد کرده است؛ تضادی که انسجام اخلاقی و مشروعیت نهادهای دموکراتیک را تضعیف می‌کند. این دوگانگی یکی از نشانه‌های بحران هنجاری دموکراسی است و نقش مهمی در کاهش اعتماد عمومی به نظام‌های سیاسی دارد.

۳.۶ چالش‌های نهادی

در بُعد نهادی نیز هلد به فرسایش نهادهای نمایندگی — از جمله احزاب، پارلمان‌ها و انجمن‌های مدنی — اشاره می‌کند؛ نهادهایی که دیگر توانایی لازم برای بازتاب خواست عمومی را ندارند. ضعف این نهادها موجب شده فرآیند تصمیم‌گیری از مسیرهای دموکراتیک فاصله بگیرد و سیاست‌ورزی محدود به نخبگان شود. افزون بر این، کاهش مشارکت شهروندان یکی از نشانه‌های بارز بحران دموکراسی است. شهروندان در برابر شبکه‌های پیچیده‌ی قدرت احساس ناتوانی می‌کنند و انگیزه‌ی مشارکت خود را از دست می‌دهند. این شرایط نه تنها مشروعیت سیاسی را کاهش می‌دهد، بلکه شکاف‌های اجتماعی و سیاسی را نیز بازتولید می‌کند.

۴.۶ بحران نهادی و هنجاری

در نهایت، از دیدگاه دیوید هلد، بحران دموکراسی در جهان معاصر نتیجه‌ی تلاقی دو سطح از بحران است: بحران نهادی و بحران هنجاری. از یک‌سو، نهادهای دموکراتیک در کارکردهای نمایندگی و پاسخ‌گویی ناکام مانده‌اند، و از سوی دیگر، ارزش‌های بنیادین دموکراسی — همچون عدالت، برابری و شفافیت — تحت فشار منافع اقتصادی و سیاسی قرار گرفته‌اند. هلد با تأکید بر این وضعیت بیان می‌کند: «دموکراسی امروز بیش از هر زمان دیگر

محتاج بازاندیشی در معنا و حدود خود است، چراکه در سطح جهانی، مشروعیت و کارکرد آن به چالش کشیده شده است» (هلد، ۱۳۸۵، ص. ۱۱۲).

۷. نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر نشان داد که دیوید هلد بحران ایدئولوژیک شدن دموکراسی را به درستی به عنوان سلطه ایدئولوژی‌های خاص (لیبرال، ناسیونالیستی و پوپولیستی) بر نهادها و فرآیندهای دموکراتیک تشخیص داده و الگوی دموکراسی جهان‌وطنی را به عنوان راه حل پیشنهادی خود ارائه کرده است. او با تأکید بر حقوق عمومی دموکراتیک جهانی، چندلایه‌سازی نهادها و ایجاد مراجع فراملی، در پی زدودن ایدئولوژی‌های ملی‌گرایانه و خاص از دموکراسی است. با این حال، همان‌گونه که در بدنه مقاله به تفصیل اثبات شد، این الگو همچنان در چارچوب پارادایم لیبرال-سکولار و انسان‌شناسی فردگرایانه غربی محصور مانده و نمی‌تواند از ایدئولوژی بنیادین لیبرالیسم فراتر رود.

نوآوری اصلی این پژوهش، فراتر از توصیف و نقد دیدگاه هلد، در ارائه یک چارچوب تحلیلی ترکیبی و خلاقانه است که با الهام از خود هلد و همزمان با فاصله‌گذاری انتقادی از محدودیت‌های او، امکان گذار واقعی از بحران ایدئولوژیک شدن دموکراسی را ترسیم می‌کند. نویسنده پیشنهاد می‌کند که زدودن ایدئولوژی از دموکراسی نیازمند سه حرکت هم‌زمان و مکمل است که تاکنون در هیچ‌یک از نظریه‌های موجود (از جمله نظریه هلد) به صورت یکپارچه ارائه نشده است:

جداسازی ساختاری ایدئولوژی از نهادهای دموکراتیک (الهام گرفته از هلد) اما با تأکید بر اینکه این جداسازی نباید به تقویت ایدئولوژی لیبرال بینجامد، بلکه باید به ایجاد «نهادهای بی‌طرف ایدئولوژیک» (Ideology neutral institutions) منجر شود؛ نهادهایی که هیچ ایدئولوژی خاصی (حتی لیبرالیسم) در ساختار حقوقی و رویه‌ای آن‌ها نهفته نباشد.

بازگشت به خصلت گفت‌وگویی و انتقادی دموکراسی به عنوان یک فرایند دائمی (فراتر از نسخه هلد) به این معنا که دموکراسی نه یک «مدل نهادی ثابت»، بلکه یک «فرایند بازاندیشی مداوم» تعریف شود که هرگونه انجماد ایدئولوژیک را به صورت خودکار خنثی می‌کند.

ایجاد مکانیسم فراملی نظارت اخلاقی-فرهنگی بر قدرت (نوآوری اصلی پژوهش) که برخلاف مراجع فراملی هلد (که عمدتاً حقوقی-سیاسی‌اند)، ترکیبی از نمایندگان جوامع

مدنی، دانشگاهیان و نهادهای فرهنگی مستقل از دولت‌ها باشد و وظیفه آن نظارت دائمی بر نشانه‌های ایدئولوژیک شدن فرآیندهای دموکراتیک در سطح جهانی باشد.

این چارچوب سه‌گانه، برخلاف دموکراسی جهان‌وطنی هلد که نهایتاً ایدئولوژی لیبرال را جهانی می‌کند، امکان‌گذار به یک دموکراسی واقعاً «پساییدئولوژیک» را فراهم می‌آورد؛ دموکراسی‌ای که نه لیبرال است، نه ناسیونالیست، نه پوپولیست، بلکه صرفاً بستری برای مشارکت برابر و عقلانی شهروندان در تعیین سرنوشت مشترک خود در سطح جهانی است. بنابراین، یافته خلاقانه این پژوهش این است که گذار از بحران ایدئولوژیک شدن دموکراسی نه در بسط پارادایم لیبرال (هلد)، و نه در بازگشت به مدل‌های ملی‌گرایانه، بلکه در حرکت به سوی یک «دموکراسی پسایدئولوژیک فراملی» امکان‌پذیر است که نهادهایش به صورت ساختاری بی‌طرف ایدئولوژیک طراحی شوند، فرایندهایش همواره گفت‌وگویی و انتقادی باقی بمانند و نظارت بر آن‌ها توسط یک مکانیسم اخلاقی-فرهنگی فراملی تضمین گردد.

این چارچوب پیشنهادی، با حفظ کامل دستاوردهای تحلیلی هلد و در عین حال رفع محدودیت‌های بنیادی آن، راهی نو برای اندیشه سیاسی معاصر می‌گشاید و می‌تواند مبنای نظریه‌پردازی‌های بعدی در حوزه دموکراسی جهانی قرار گیرد.

کتاب‌نامه

- امام جمعه‌زاده، ج؛ مرندي، ز. (۱۳۹۹). اولویت فلسفه بر دموکراسی در تحلیل تجربه‌های دولت‌های هفتم و هشتم ایران. دولت‌پژوهی، ۲۴ (زمستان)، ۱۸۱-۱۴۱.
- بشیریه، ح. (۱۳۸۰). درس‌هایی درباره دموکراسی و جامعه مدنی. تهران: نشر نگاه معاصر.
- توحیدفام، م. (۱۳۸۱ پاییز). "جهانی‌شدن دموکراسی و گذار به نظریه نئوپورالیسم دولت". سیاست خارجی، سال شانزدهم، شماره ۳، صص ۶۳۲-۶۰۹.
- توحیدفام، م. (۱۳۹۷). حکمرانی خوب و نظام تامین اجتماعی. تهران: انتشارات علمی و فرهنگی.
- توحیدفام، م. (۱۳۹۸). دولت و دموکراسی در عصر جهانی‌شدن. تهران: انتشارات روزنه.
- توحیدفام، م. (۱۳۸۵). «گذار به دموکراسی جهان وطنی»، مجله دانشنامه، مجله دوره عالی تحقیقات دکتری، شماره ۶۳، صص ۸۹-۶۹.
- توحیدفام، م. (۱۳۹۲ بهار). "دموکراسی جهان شهری: گذار از دموکراسی‌های دولت محوره نظام دموکراتیک جهانی"، فصلنامه رهیافت‌های سیاسی بین‌المللی، شماره ۳۳، صص ۱۵۷-۱۳۷.

بحران ایدئولوژیک شدن دموکراسی و ... (محمد سلطانی و دیگران) ۳۵۵

- توحیدفام، م. (۱۳۸۶). «ساختارهای آینده ملت - دولت‌ها و چالش‌های فراروی آنها»، پژوهشنامه علوم سیاسی، سال دوم، شماره ۲، (۷)، صص ۲۳-۱.
- توحیدفام، م. (۱۳۸۹). «غیر ایدئولوژیک شدن اندیشه‌های سیاسی در پایان قرن بیستم»، فصلنامه سیاست خارجی، سال بیست و چهارم، شماره دوم، صص ۶۱۶-۵۹۵.
- توحیدفام، م. (۱۳۸۹). «دموکراسی جهان وطنی و نقش آن در واقعگرایی دموکراتیک»، مجموعه مقالات همایش بین‌المللی روز جهانی فلسفه، تهران: موسسه پژوهشی حکمت و فلسفه ایران.
- توحیدفام، م. (زمستان ۱۳۹۰). «آموزه‌ها و ساختارهای دموکراسی جهان شهری از سطوح ملی تا جهانی»، پژوهش‌های روابط بین‌الملل، شماره دوم، صص ۱۷۷-۱۵۵.
- توسلی، غ. (۱۳۹۰). جهانی‌شدن و نظریه‌های جامعه‌شناختی معاصر. تهران: انتشارات سمت.
- جعفری، م. (۱۳۹۶). نقد نظریه دموکراسی جهان‌وطنی دیوید هلد. فصلنامه علوم سیاسی، ۲۴، ۶۸-۴۵.
- حسینی، ر. (۱۳۹۸). هنجارها و نظریه‌های دموکراسی. تهران: پژوهشگاه علوم انسانی.
- دال، رابرت آ. (۱۳۸۹). درباره دموکراسی (حسن فشارکی، مترجم). تهران: شیرازه.
- صباغ، ا. (۱۳۹۴). بررسی موانع تحقق دموکراسی جهان‌وطنی بر اساس نهادگرایی جدید. سیاست (دانشگاه تربیت مدرس)، ۷، ۱۱۸-۱۰۱.
- قاسمی، آ. (۱۴۰۳). چالش تاریخی تحقق حق بر دموکراسی: مناقشه نظری نخبه‌گرایان. فصلنامه مطالعات حقوق عمومی دانشگاه تهران، ۵۴ (۲)، ۱۳۲۱-۱۳۴۳.
- کاظمی، م. (۱۳۹۵). نهادگرایی و دموکراسی. تهران: نشر دانشگاهی.
- گراوند، ح. (۱۴۰۳). «مروری بر دموکراسی و چالش‌های معاصر». در اولین همایش بین‌المللی ایده‌های تحول‌آفرین.
- مک‌فرسون، سی. بی. (مک‌فرسون). (۱۳۷۹). جهان واقعی دموکراسی (علی معنوی‌تهرانی، مترجم). تهران: آگاه.
- هابرماس، ی. (۱۳۸۰). جهانی‌شدن و آینده دموکراسی: منظومه پساملی (کمال پولادی، مترجم). تهران: نشر مرکز.
- هلد، د. (۱۳۸۲). جهانی‌شدن و مخالفان آن (عرفان ثابتي، مترجم). تهران: ققنوس.
- هلد، د. (۱۹۸۷). مدل‌های دموکراسی (عباس منبر، مترجم). تهران: روشنگران و مطالعات زنان.
- هلد، د؛ مک‌گرو، آ. (۱۳۸۸). نظریه‌های جهانی‌شدن (مسعود کرباسیان، مترجم). تهران: نشر چشمه.

Archibugi, D. (2008). The global commonwealth of citizens: Toward cosmopolitan democracy. Princeton University Press.

Beetham, D. (1999). Democracy and Human Rights. Polity Press.

Creswell, J. W. (2018). Qualitative Inquiry and Research Design. Sage Publications.

- Dryzek, J. S. (2006). *Deliberative global politics: Discourse and democracy in a divided world*. Polity Press.
- Habermas, J. (2001). *The postnational constellation: Political essays*. MIT Press.
- Held & McGrew, A. (2007). *Globalization/Anti-Globalization*. Polity Press.
- Held, D. (1993). *Prospects for Democracy: North, South, East, West*. Stanford: Stanford University Press.
- Held, D. (1995). *Democracy and the Global Order: From the Modern State to Cosmopolitan Governance*. Cambridge: Polity Press.
- Held, D. (2006). *Models of Democracy* (3rd ed.). Cambridge: Polity Press.
- Held, D. (2007). *Globalization / Anti-Globalization: Beyond the Great Divide*. Cambridge: Polity Press.
- Held, D. (2010). *Cosmopolitanism: Ideals and Realities*. Cambridge: Polity Press.
- Held, D. (2013). *Political Theory and the Modern State: Essays on State, Power, and Democracy*. Cambridge: Polity Press.
- Held, D., & Koenig-Archibugi, M. (2004). *American Power in the Twenty-First Century*. Cambridge: Polity Press.
- Held, D., & McGrew, A. (2007). *Globalization/anti-globalization: Beyond the great divide*. Polity Press.
- Held, D., & McGrew, A. (Eds.). (2003). *The global transformations reader: An introduction to the globalization debate*. Polity Press.
- Lincoln, Y. S., & Guba, E. G. (1985). *Naturalistic Inquiry*. Sage Publications.
- Patton, M. Q. (2015). *Qualitative Research & Evaluation Methods*. Sage Publications.
- Scholte, J. A. (2005). *Globalization: A critical introduction*. Palgrave Macmillan.
- Tohidfam, Mohammad. (2009), The Integration of Action and Structure in the Thought of Giddens, Bourdieu, and Habermas and Its Impact on New Sociology, *Political Science Research Journal*, Issue 15, p.79-107.
- Tohidfam, Mohammad. (2021a). An analysis of media policymaking: A transition from classical institutionalism to new institutionalism, *Political Quarterly*, volume 51, issue 1. P.81-97.
- Tohidfam, Mohammad. (2021b). Investigating the role of information and communication technology in the developments of good governance (Emphasis on the technology of the 11th government in e-business), *Journal of Business Management*, 13 (49), P.467-489
- Tohidfam, Mohammad. (2022). The Position of Good Governance in Iran from the Perspective of Human Development Indicators during the Years 2000-2010, *International Journal of Political Sciences*, 12 (2), p.151-168.